

Oslo kommune

Elev- og lærlingombudet

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Postboks 8036 Dep.
0030 Oslo

Dato: 07.05.12

Deres ref:
201200324-/KHTA

Vår ref:
2012/10

Saksbehandler:
SI

Arkivkode:
06

Høring - NOU 2011: 20: Ungdom, makt og medvirkning

Elev- og lærlingombudet viser til høringsbrev av 3. februar 2012, og takker for muligheten til å avgjøre høringsuttalelse om de viktige temaene NOU 2011: 20 tar opp. Ombudet vil ikke behandle NOUen i sin helhet, men kommentere to områder: formell medvirkning på skolenivå og medvirkning for lærlinger.

Formell medvirkning på skolenivå

Ombudet følger opp elevenes medvirkning ved de videregående skolene i Oslo, og har som en av sine oppgaver å bidra til å styrke denne.

Elevenes formelle medvirkningskanaler på skolenivå utgjøres av elevrådet, skolemiljøutvalget, skolemiljørepresentanter, representanter i driftsstyre eller skoleutvalg, og representanter i arbeidsmiljøutvalg. Det kan stilles spørsmål ved i hvor stor grad elevråd, slik de drives i mange skoler, egentlig har noe med *demokrati* å gjøre.¹ Elevrådene etteraper demokratiske *prosesser*, og fungerer (i noen grad) som demokratisk styrte organisasjoner, men man kan ikke derfra konkludere med at de øver noen innflytelse over skolens beslutninger.

På osloskolene har undersøkelser vist at skolemiljøutvalg ofte ikke finnes, og der de finnes fungerer de i liten grad etter hensikten. Det oppleves også som uavklart på skolene hvorvidt elevråd er en reell kanal for innflytelse eller en opplæring til slik innflytelse. For ombudet er det klart at elevrådet skal være en reell kanal for innflytelse.

Etter ombudets oppfatning er skoleledelsens holdning til dette spørsmålet av avgjørende betydning for hvordan elevrådet fungerer. Mange elevråd rapporterer om at aktiviteten stopper opp fordi de selv må komme på noe å gjøre. Representantene i elevråd der mangel på oppgaver og engasjement er et problem har ofte et snevert bilde av hva elevrådet skal drive med, gjerne koblet til elevrådets rolle som tilbyder av «sosiale aktiviteter» som juleball, årbok og skolegensere. Denne oppfatningen av elevrådet som et snevert velferdsorgan går gjerne igjen i disse skolenes skoleledelser.

Elevråd og skolemiljøutvalg har heller ingen formell rettighet til å påvirke beslutninger. Mange elever ombudet snakker med kritiserer nettopp dette når «de voksne» atter en gang maser om at elevene må «engasjere seg» i blant annet elevrådet: «De sitter jo bare der og prater». Forskingen og ombudets egne undersøkelser tyder på at denne kritikken har noe for seg.

Videre er det ingen tvil om at de holdningene til deltakelse og påvirkning som formidles gjennom skolene, er av avgjørende betydning for elevenes holdninger senere i livet. Det er

¹ Dette spørsmålet besvares, negativt, av Kjetil Børhaug, «Mission Impossible? School Level Student Democracy», *Citizenship, Social and Economics Education* 7, nr. 1 (2006): 26–41. Se også Kjetil Børhaug, «Oppseding til demokrati: ein studie av politisk oppseding i norsk skule» (Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen, Det psykologiske fakultet, 2007).

derfor klokt at NOU 2011: 20 tar opp skoledemokratiet som eget tema. Ombudet stiller seg bak utvalgets vurderinger i kapitlet.

De elevrådene som fungerer godt har gjerne skoleledelser som korrigerer for noe av dette demokratiske underskuddet ved å systematisk forelegge viktige beslutninger for elevene til drøfting, ved å ha jevnlig, formalisert kontakt med elevrådet, og ved å legge vekt på elevrådets oppfatninger, for eksempel når en beslutning skal annonseres til et allmøte ved skolen. Det er påfallende godt sammenfall mellom frekvensen av møter mellom rektor og elevrådet og elevrådets funksjonsnivå.

Denne fremgangsmåten ansvarliggjør elevrådet: beslutningene de fatter blir faktisk til virkelige endringer i skolehverdagen, og det gjør at den demokratiske prosessen helt tilbake til klassene styrkes. Den elevrådiskritiske eleven har rett i at det er likegyldig om juleballkomiteen er demokratisk valgt, men ikke i at det er uviktig med demokratisk behandling av elevrådets alternative forslag til innsparingstiltak på skolens budsjett.

Ombudet vil følgelig foreslå et tiltak for å styrke elevrådets formelle rolle: en formell drøftingsrett for elevråd i videregående skoler etter modell av ansattes drøftingsrett i arbeidslivet. Mens skolemiljøutvalget i dag har rett til å uttale seg i saker som gjelder skolemiljøet, bør det heller innføres en plikt til å drøfte vesentlige beslutninger for skole- og læringsmiljøet med elevenes representanter.

Forslaget har den ønskede effekten av å ansvarliggjøre elevrådet, men har i tillegg en in-sentiveffekt overfor skoleledelsen: et velfungerende, oppegående elevråd vil effektivisere beslutningsprosessene i alle spørsmål der drøftingsplikten inntreffer.

Lærlingers medbestemmelse

Ombudet spilte et forslag om å opprette egne lærlingråd inn til utvalget (omtalt s. 32). De mange forsøkene med å organisere lærlinger i private organisasjoner – både fagforeninger og elevorganisasjoner – har pågått lenge, uten å gi gode nok resultater. Det er krevende å rekruttere lærlinger til lærlingrepresentantplassene i yrkesopplæringsnemnda i flere fylker. Undersøkelser fra 2009² viser at elever i yrkesfag og elever fra hjem der foreldrene har yrkesfagsbakgrunn er sterkt underrepresenterte i elevråd.

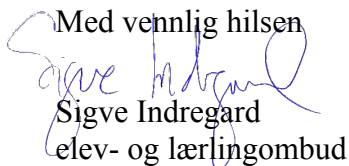
En slik skjevfordeling av makt og innflytelse fra ung alder er uheldig. Det samme mønsteret finner vi igjen i den voksne befolkningen, der tilbøyeligheten til å delta i demokratiet øker med utdanningslengde.³ Det trengs en satsing på å styrke deltakelsen i demokrati og beslutningsprosesser blant «yrkesfagsungdom».

Lærlingenes situasjon på arbeidsplassen gjør det ofte vanskelig for dem å kreve deltakelse i utenomfaglige aktiviteter. For å realisere dette trengs derfor et rammeverk der lærlingene får både rett og plikt til å delta. Et slikt rammeverk kan være *lærlingråd*, organisert på geografisk og/eller faglig basis.

Lærlingene bør få en rett til å samles i slike råd en dag i halvåret for å velge representanter og ta opp aktuelle saker. De valgte representantene i de ulike rådene kan deretter utgjøre et felles, fylkeskommunalt lærlingråd som kan fungere som konsultativt organ for lærlingspørsmål, og med mulighet til å selv ta opp saker i yrkesopplæringsnemnd eller lignende.

Etter ombudets oppfatning ville en slik struktur kunne danne grunnlaget for lærlingmedvirkning på lærlingenes premisser, og videre øke lærlingenes innflytelse over beslutninger som angår dem.

Med vennlig hilsen

Sigve Indregard
elev- og lærlingombud

2 Brita Bungum og Trond Buland, *Tid for elevmedvirkning? En undersøkelse av elevrådsarbeid i ungdomskoler og videregående skoler*, Rapport, SINTEF (Trondheim: SINTEF Teknologi og samfunn, 2009); Elev- og lærlingombudet i Oslo, *Rapport fra elevrådsundersøkelsen 2009*, Rapport (Oslo: Elev- og lærlingombudet i Oslo, 2010), <http://elevombud.no/wp-content/uploads/2008/09/rapporten1.pdf>.

3 Pekka Martikainen, Tuomo Martikainen, og Hanna Wass, «The Effect of Socioeconomic Factors on Voter Turnout in Finland: A Register-based Study of 2.9 Million Voters», *European Journal of Political Research* 44, nr. 5 (2005): 645–669, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-6765.2005.00242.x/abstract?userIsAuthenticated=false&deniedAccessCustomisedMessage=>.